

Obiskovalci projekcije in predavanja o desetih letih raziskovanja kulturne dediščine obmejne doline zgornje Kolpe in Čabranke.
Foto: Ika Fazarinc, Brod Moravice, 13. 8. 2017.

Udeleženci delavnice v razgovoru z informatorji – domačini v Loški dolini,
Foto: Ika Fazarinc, Kozarišče, 16. 8. 2017.

DEDIŠČINA NA STARIH TOVORNIŠKIH POTEH V PROSTORU DOLINE ZGORNJE KOLPE IN ČABRANKE – OD BRODA MORAVIC DO LOŠKE DOLINE

Mednarodna poletna delavnica Slovenskega etnološkega društva in Etnološke zbirke
Palčava šiša Plešce (Hrvaška), 12.–19. avgust 2017

V sklopu projektov delovne skupine za ljubitelje etnologije pri Slovenskem etnološkem društvu in Etnološke zbirke Palčava šiša smo s sodelovanjem Muzeja Kočevja, Pomorskega i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, Udruge Turanj iz Broda Moravic, Društva Osilniška dolina iz Osilnice, vaške skupnosti iz Padova nad Osilnico, Slovenskega kulturnega društva Gorski kotar, Nacionalnega parka Risnjak, Društva ljubiteljev gradu Snežnik iz Kozarišča v Loški dolini, Zavoda Rihtarjeva domačija iz Babnega Polja, etnografske zbirke Hostovih iz Gornjih Poljan ter številnih domačinov in informatorjev z območja med nekdanj pomembnima žitnima trgovoma Brod Moravice in Lož organizirali raziskovalno delavnico, na kateri smo večino časa posvetili raziskovanju objektov stavbne dediščine v povezavi z načinom življenja tamkajšnjih prebivalcev. Delavnica je potekala od sobote, 12., do sobote, 19. avgusta, in je bila povezana z različnimi dogodki in predavanji za javnost v Brodu Moravicah in na Plešcih na Hrvaškem ter v vasi Padovo na slovenski strani doline. Letos poleti smo se gibal po širšem prostoru nekdanje tovarniške poti, po kateri so skozi dolino Kolpe in Čabranke občasno potovali predvsem žito, koruza in vino iz Obkolpja na Hrvaškem in Bele krajine. Spoznavali smo

naravne in drugačne značilnosti prostora ter dejavnosti prebivalcev. Uvodno predavanje, izvedeno v Padovem, je predstavilo zgodovino in posebnosti ljudske stavbne dediščine na brodmoraviškem območju ter povezave tega območja z zgornjim delom doline in Loško dolino, kamor je predvsem v času slabih letin potovalo žito za preprodajo na Kranjsko. Naslednja dva dneva smo z domačini raziskovali stavbe v vaseh okoli Broda Moravic, obiskali hrvaško čitalnico v Kutih ter našli celo dom kamnosekov iz Malih Drag, ki so od sredine 19. stoletja dalje klesali portale v zgornjem delu doline. Posebno zanimivo je bilo raziskovanje območja nad Kolpo, prebivalci katerega so bili nekdanj močno povezani s kranjskim prostorom na drugi strani globokega kanjona reke Kolpe. Spoznavali smo izdelovanje brinovca, sušenje sadja v tradicionalni sušilnici in še kaj. Naš glavni informator je bil domačin, ki se je udeležil bitke za Stalingrad ...

Prvi dan smo v čitalnici v Brodu Moravicah predvajali tudi film *Kolpa-Kupa-Koupa*, ki je nastal v čezmejnem projektu, ter predstavili deset let delovanja etnološke zbirke Palčava šiša in delavnice, ki jih že nekaj let zaporedoma organiziramo tudi s pomočjo Slovenskega etnološkega društva. Dvorana je bila polna. Drugi večer je bil posvečen

* Marko Smole, mag. elektr., vodja skupine za ljubitelje pri Slovenskem etnološkem društvu in lokalni turistični vodnik v Loški dolini, Stanežiče 34b, 1210 Ljubljana Šentvid; smole.marko@gmail.com.

** Špela Zupančič, študentka slovenistike in primerjalne književnosti, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ambrus 59, 1303 Zagradec; spela.zupancic1@gmail.com.

ljudskim pripovedim iz doline Kolpe, v programu pa so poleg udeležencev delavnice sodelovali tudi domačini. Za razliko od udeležencev delavnice, ki so govorili o škratih, vilah, »cuprnicah«, »mračniku« in Petru Klepcu, domačini iz okolice Broda Moravic poznajo le »cuprnice«, »mužake« – lesene gozdne možičke – in groznega »mračnika«. Četrty dan smo se posvetili trasi nekdanje trgovske poti od Moravic čez Brod do kostelskega konca, kjer smo se udeležili njihovega največjega poletnega slavlja ob velikem šmarnu v Fari. Srečali smo se z družino Južnič in domačini, ki so nam predstavili projekt *Svet Kolpe* in razkazali obnovljeno Podliparsko hišo, katere konservatorsko izvedena obnova je bila rezultat naših raziskav pred dvema letoma. Zvečer smo z domačinkami z obeh strani Kolpe v Palčavi kuhinji pekli pecivo za dogodke v naslednjih dneh. Peti dan smo preživeli v Loški dolini. Spoznavali smo življenje v njej ter si ogledali in arhitekturno posneli nekaj hiš v Kozarišču – hišo večjega kmeta, dve kajži, eno iz 18. stoletja in drugo s konca 19. stoletja, in hišo manjšega kmeta. V središču vasi smo imeli priložnost odkrivati skrito notranjost nenavadno ambiciozne zgradbe z obokanimi kaščami na podstrehi – verjetno z začetka 19. stoletja. Graditi jo je moral stavbar, ki je obvladal obokanje visokih cerkva, saj gre za statično neverjetno ambiciozen vaški objekt. Za nameček smo se ustavili še v najvišje ležečem naselju na Notranjskem – na Gornjih Poljanah. Tam smo si ogledali etnografsko zbirko pri Hostovih, ki je bila v sklopu delavnice Slovenskega etnološkega društva urejena spomladi 2017, in posneli eno od tamkajšnjih razpadajočih stanovanjskih stavb, verjetno iz 18. stoletja. Ob vračanju smo se ustavili v Babnem Polju ter spoznali vodjo Zavoda Rihtarjeva domačija in njen projekt revitalizacije domačije s kulturno-turistično dejavnostjo. Večer smo zaključili v Plešcih z literarnim večerom z narečnim pesnikom Zlatkom Pochobraskym – domačinom iz Gerova – in kantavtorico iz Bele krajine Eriko Kralj.

Šesti in sedmi dan sta bila posvečena raziskovanju okolice Plešč. Obiskali smo Hrvatsko, izvir Kolpe ter spoznavali nekdanj sveta mesta, ki so jih razkrile pripovedi domačinov med zadnjimi raziskovalnimi delavnicami. To so sam izvir z dvema breznoma in jezercem, Pasja stena z breznom do druge strani Dimovca, Kačji kamen ... Četrtek večer je zaznamovala projekcija dveh etnografskih filmov Rasima Karalića – *Furmani* in Čuvar vremena – ki gledalce navdušujeta z občutenim prikazovanjem ljudi in njihovih zgodb. Sledila je plesna delavnica z Janezom in Meto Ožura, kjer smo se učili ljudskih plesov, ki so jih nekdanj plesali v dolini. Počasi nam prihajajo v noge in naslednje leto nastopimo z njimi ... Petek smo zaključili s pripovednim večerom, kjer smo poleg pripovedi iz doline zgornje Kolpe poslušali še tiste iz Suhe krajine, Prezida – pripovedovali smo jih udeleženci delavnice, vsak iz svojega okolja – ter pripovedi in ljudske pesmi iz Loške doline, ki so jih s seboj prinesle pripovedovalka Milena Ožbolt in Pevke iz Loške doline. Predstavile so se tudi z odlično zapeto Marijo z Ogrskega, ki jo dve izmed pevk prepevata že od otroštva.

Delavnica se že vsa leta zaključí s sobotnim dogajanjem – dnevom odprtih vrat kulturne dediščine v Plešcih in Zamoštu, pohodom na Sveto Goro z mašo in obveznim plesom ter popoldanskim sejmom na pleškem trgu. Tudi letos je bilo obiskovalcev veliko in veseli smo, da smo na ta način skupaj z domačini tudi uradno zaključili dogajanje v okolju, ki smo ga raziskovali.

Pri realizaciji programa so prek projektov Palčave šiše letos finančno pomagali Urad vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, Grad Čabar ter Primorsko-goranska županija, prek projektov Slovenskega etnološkega društva pa še slovensko Ministrstvo za kulturo.